DOI:10.5281/zenodo.6640937 CZU: 343.541:343.211

JURISPRUDENȚA CURȚII CONSTITUȚIONALE PRIVIND HĂRȚUIREA SEXUALĂ

Gheorghe RENIȚĂ,
doctor în drept, lector universitar,
Departamentul Drept penal, Facultatea de Drept, USM
ORCID ID: 0000-0003-2722-009X



The provisions of the Criminal Code of the Republic of Moldova that criminalize the crime of sexual harassment have been challenged in the Constitutional Court. In this study, the reasoning of the Constitutional Court of the Republic of Moldova in relation to the crime of sexual harassment is analyzed. According to the Constitutional Court, the provisions on sexual harassment can be interpreted by the court, and their meaning can be determined by reference to the common meaning of the words that compose them. Therefore, the Constitution does not constitute an impediment to the correct interpretation and application of the rule establishing criminal liability for sexual harassment.

Keywords: sexual harassment; criminal liability; predictability; quality of criminal law.

Hărţuirea sexuală este incriminată la articolul 173 din Codul penal al Republicii Moldova (în continuare – CP RM). Conform acestui articol, „hărţuirea sexuală, adică manifestarea unui comportament fizic, verbal sau nonverbal, care lezează demnitatea persoanei ori creează o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie sau insultătoare cu scopul de a determina o persoană la raporturi sexuale ori la alte acţiuni cu caracter sexual nedorite, săvârşite prin ameninţare, constrângere, şantaj, se pedepseşte cu amendă în mărime de la 650 la 850 unităţi convenţionale sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 140 la 240 de ore, sau cu închisoare de până la 3 ani”.

Unii justiţiabili au pus la îndoială previzibilitatea acestor prevederi şi, în consecinţă, le-au contestat, pe calea unei excepţii de neconstituţionalitate, la Curtea Constituţională (sesizarea nr. 60g/2019) [1].

Excepţia de neconstituţionalitate a fost ridicată într-o cauză penală în care un ofiţeri de investigaţie este învinuit, între altele, de comiterea infracţiunii de hărţuire sexuală. În fapt, persoana discuţie ar fi aflat, în contextul exercitării atribuţiilor de serviciu, că un copil minor ar fi furat de la mama sa un telefon mobil. În continuare, ofiţerul de investigaţie a telefonat-o pe mama copilului minor şi i-a propus să se vadă. În cadrul acelei întâlniri, ofiţerul i-a comunicat mamei copilului minor că investighează cazul despre furtul telefonului şi, ulterior, ar fi avut un comportament neadecvat, exprimat prin acţiuni fizice, atingeri

indecente, expresii verbale şi gesturi, care ar fi lezat demnitatea, creând o atmosferă neplăcută, ostilă, degradantă, umilitoare, discriminatorie şi insultătoare, în scopul satisfacerii poftei sexuale şi de a o determina la raporturi sexuale ori la alte acţiuni cu caracter sexual nedorite. În acest sens, ofiţerul în discuţie a ameninţat-o pe mama copilului minor că va avea probleme mari în legătură cu cauza penală pornită pe faptul sustragerii telefonului mobil [2]. Cazul este pendinte la Curtea de Apel Chişinău.

După această digresiune, reţinem că în motivarea excepţiei de neconstituţionalitate, autorul acesteia (avocat de profesie) a notat că prevederile articolului 173 CP RM (în baza cărora este învinuit clientul său) sunt lipsite de claritate, de precizie şi de previzibilitate. În acest sens, el a considerat că legislatorul a utilizat în norma care descrie faptele incriminate noţiuni care au un alt sens decât cel propriu legii penale [3].

De asemenea, autorul excepţiei de neconstituţionalitate a menţionat că legea penală este de strictă interpretare şi că nimeni nu poate fi condamnat în mod arbitrar, făcându-se analogie cu alte noţiuni, în absenţa unui text de lege clar şi lipsit de echivoc [4].

În fine, autorul excepţiei de neconstituţionalitate a afirmat că norma contestată contravine articolelor 16 (egalitatea), 21 (prezumţia nevinovăţiei), 23 (dreptul fiecărui om de a-şi cunoaşte drepturile şi îndatoririle), 26 (dreptul la apărare) şi 54 (restrângerea exerciţiului unor drepturi sau al unor libertăţi) din Constituţie [5].

Este de observat că argumentele autorului excepţiei de neconstituţionalitate se conţin în teza de doctorat în drept „Răspunderea penală pentru hărţuirea sexuală în Republica Moldova”, lucrare elaborată de către M. Botnarenco [6]. Este salutabil faptul că autorii excepţiilor de neconstituţionalitate se inspiră din lucrări ştiinţifice, însă ar fi bine ca aceştia să facă trimiterea corespunzătoare.

După această remarcă, vom reda care a fost aprecierea Curţii Constituţionale. Cu titlu preliminar, Curtea Constituţională a observat că autorul sesizării critică lipsa unei definiţii legale a noţiunilor „ameninţare”, „constrângere” şi „şantaj” din cuprinsul normei penale contestate, fapt care, în opinia autorului sesizării, face imposibilă determinarea conţinutului constitutiv al infracţiunii reglementate la articolul 173 CP RM.

Pentru a declara admisibilă sesizarea, Curtea a trebuit să stabilească incidenţa drepturilor garantate de Constituţie, invocate de autor. La această etapă, Curtea verifică dacă problema semnalată prin excepţia de neconstituţionalitate intră în câmpul de aplicare al unui drept garantat de Constituţie. Cu alte cuvinte, Curtea verifică dacă este incident un drept fundamental sau dacă are loc o

ingerinţă într-un drept fundamental prin existenţa actului contestat. Simpla ingerinţă într-un drept fundamental nu echivalează cu încălcarea dreptului fundamental [7].

Verificarea incidenţei unui drept fundamental se face la etapa admisibilităţii sesizării. Dacă ingerinţa (îngrădire/limitare) este constatată, se trece la examinarea fondului cauzei, aici putându-se aplica testul legalităţii şi testul proporţionalităţii (adică se verifică dacă ingerinţa este prevăzută de lege, dacă ingerinţa urmăreşte un scop legitim, dacă ingerinţa are o legătură raţională cu scopul legitim, dacă există alte măsuri mai puţin intruzive pentru realizarea aceluiaşi scop legitim şi dacă ingerinţa este proporţională cu situaţia care a determinat-o şi nu poate atinge existenţa dreptului sau a libertăţii) [8].

Astfel, cu privire la pretinsa incidenţă a articolului 16 alin. (2) din Constituţie (care garantează principiul egalităţii şi, respectiv, care interzice discriminarea), Curtea a constatat că autorul sesizării nu a menţionat care ar fi relevanţa şi pertinenţa acestuia în prezenta cauză [9].

Cu privire la invocarea principiului constituţional al prezumţiei nevinovăţiei, garantat de articolul 21 din Constituţie, Curtea a menţionat că acesta nu este incident în prezenta cauză. Dispoziţiile de lege criticate reglementează infracţiunea de hărţuire sexuală şi nu aduc atingere principiului constituţional al prezumţiei de nevinovăţie. Până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare pentru săvârşirea infracţiunii de hărţuire sexuală, persoana este considerată nevinovată [10].

De asemenea, Curtea nu a reţinut incidenţa articolului 26 alin. (1) din Constituţie (care garantează dreptul la apărare), deoarece norma contestată se referă la dispoziţii de drept penal substanţial şi nu la drepturi procesual-penale, care urmăresc asigurarea garanţiilor dreptului la apărare [11].

Bref, autorul sesizării s-a limitat la invocarea mai multor articole din Constituţie (*i.e.* 16, 21, 26 şi 54), fără a oferi o explicaţie corespunzătoare privind modul în care ar putea fi lezate drepturile garantate de aceste articole.

În situaţii similare, Curtea a respins ca inadmisibile sesizările formulate, precizând că simpla trimitere la un text din Constituţie, fără explicarea pretinsei neconformităţi cu acesta a prevederilor legale contestate, nu echivalează cu un argument. Dacă ar proceda la examinarea fondului sesizărilor formulate de o asemenea manieră, Curtea Constituţională s-ar substitui autorilor lor în invocarea argumentelor de neconstituţionalitate, fapt care ar echivala cu un control din oficiu [12].

Argumentul principal al autorului sesizării se referă la pretinsa neclaritate şi imprevizibilitate a normei care incriminează hărţuirea sexuală.

Sub acest aspect, preeminenţa dreptului presupune, *inter alia*, asigurarea legalităţii şi a certitudinii juridice. În special în materie penală, dispoziţiile articolului 22 din Constituţie, împreună cu prevederile articolului 7 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului, garantează principiul legalităţii incriminării şi a pedepsei penale (*nullum crimen, nulla poena sine lege*) [13].

Pentru a exclude orice echivoc, textul legislativ trebuie să fie formulat în mod clar şi inteligibil, fără dificultăţi de ordin sintactic şi fără pasaje obscure. În special în materie penală, legislatorul trebuie să fie precis, clar şi coerent, aşa cum o impune principiul legalităţii incriminării şi a pedepsei, garantat de articolul 22 din Constituţie şi de articolul 7 din Convenţia Europeană a Drepturilor Omului [14].

Totodată, şi articolul 23 alin. (2) din Constituţie implică adoptarea de către legislator a unor legi accesibile şi previzibile [15].

Aşadar, standardul calităţii legii penale substanţiale este garantat de articolele 1 alin. (3) şi 22, coroborate cu articolul 23 alin. (2) din Constituţie [16]. Deşi autorul sesizării nu a invocat artilele 1 alin. (3) şi 22 din Constituţie, Curtea nu a fost formalistă şi a analizat dacă prevederile contestate respectă standardul calităţii legii penale. O normă îndeplineşte acest standard în situaţia în care este accesibilă şi previzibilă.

Condiţia accesibilităţii presupune ca textele de lege să poată fi cunoscute de către destinatari. Orice persoană trebuie să poată dispune de informaţii privind normele juridice aplicabile într-un caz concret. Accesibilitatea legii are în vedere aducerea la cunoştinţa publică a actelor normative şi intrarea în vigoare a acestora, care se realizează în baza articolului 76 din Constituţie, legea publicându-se în Monitorul Oficial al Republicii Moldova [17].

La rândul ei, condiţia previzibilităţii este îndeplinită atunci când justiţiabilul poate cunoaşte, din chiar textul normei juridice pertinente, iar la nevoie cu ajutorul interpretării acesteia de către instanţe sau cu ajutorul unor juriști profesioniști, care sunt acţiunile şi omisiunile ce-i pot angaja răspunderea penală şi care este pedeapsa care îi poate fi aplicată, în cazul încălcării unei norme [18].

Din această perspectivă, în contextul examinării excepţiei de neconstituţionalitate a articolului 173 CP RM, problema care s-a pus a constat în pretinsa imprevizibilitate a normei date (care incriminează infracţiunea de hărţuire sexuală).

În acest sens, Curtea Constituţională a subliniat că „prevederile articolului 23 din Constituţie nu-i impun legislatorului obligaţia definirii tuturor termenilor folosiţi în cuprinsul normelor de drept penal substanţial. De asemenea, Codul penal nu poate să abunde în texte explicative. Legislatorul nu poate stabili

dinainte totalitatea posibilelor acţiuni cu caracter sexual care ar putea intra sau nu în categoria noţiunii de hărţuire sexuală, enumerând doar metodele prin care infracţiunea menţionată ar putea fi comisă. Autorităţile sunt cele care stabilesc, în funcţie de particularităţile fiecărei speţe, modalitatea prin care a fost săvârşită infracţiunea – prin ameninţare, constrângere sau şantaj” [19].

În plus, Curtea a notat următoarele: „chiar dacă au o semnificaţie mai amplă, noţiunile «şantaj», «ameninţare» şi «constrângere» pot fi interpretate de către instanţa de judecată, sensul acestora fiind determinat prin raportare la înţelesul comun al cuvintelor care le compun. Lipsa unor definiţii legale ale noţiunilor menţionate denotă intenţia legislatorului de a le conferi acestora înţelesul care decurge din sensul lor comun” [20].

În fundamentarea acestor afirmaţii, Curtea Constituţională a făcut apel la jurisprudenţa Curţii Europene a Drepturilor Omului (*i.e.* cazul *Kononov v. Letonia* din 17 mai 2010, § 185), în care s-a stabilit că, „oricât de clar ar fi redactat textul unei dispoziţii legale, în orice sistem juridic, inclusiv în dreptul penal, în mod inevitabil există un element de interpretare judecătorească. Întotdeauna va exista necesitatea de elucidare a aspectelor îndoielnice şi de adaptare la schimbările de situaţie” [21].

În cele din urmă, Curtea Constituţională a reţinut că „prevederile articolului 173 CP RM sunt rezultatul unei anumite dinamici a nevoilor de protecţie a relaţiilor sociale prin intermediul normelor de drept penal. Prevederile criticate constituie opţiunea legislatorului, potrivit politicii sale penale, şi au fost reglementate cu respectarea dispoziţiilor art. 60 alin. (1) din Constituţie (conform căruia „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova şi unica autoritate legislativă a statului”) şi în interiorul marjei de discreţie permise de Constituţie” [22].

Din aceste considerente, prin Decizia nr. 46 din 5 aprilie 2019, Curtea Constituţională a declarat inadmisibilă sesizarea privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 173 CP RM.

Bref, Curtea Constituţională s-a bazat pe următoarele aspecte: 1) legislatorul nu are vreo obligaţie constituţională de a defini toţi termenii folosiţi în cuprinsul normelor de drept penal substanţial, inclusiv în norma care incriminează hărţuirea sexuală; 2) prevederile referitoare la hărţuirea sexuală pot fi interpretate de către instanţa de judecată, iar sensul acestora poate fi determinat prin raportare la înţelesul comun al cuvintelor care le compun; 3) prevederile referitoare la hărţuirea sexuală reprezintă opţiunea legislatorului, potrivit politicii sale penale, şi se încadrează în interiorul marjei de discreţie permise de Constituţie.

Cu alte cuvinte, concluzia este că articolul 173 CP RM nu reclamă vreo problemă din perspectiva Constituţiei.

Unele Curţii Constituţionale au ajuns la o altă concluzie. Spre exemplu, în Franţa – primul stat din Europa care a incriminat (în 1992) hărţuirea sexuală [23] –, prin Decizia Consiliului Constituţional nr. 2012-240 din 4 mai 2012 s-a declarat neconstituţional articolul 222-33 (care la acel moment stabilea că „Fapta de a hărţui o altă persoană în scopul obţinerii de favoruri ale unuinatura sexuală se pedepseşte cu un an închisoare şi cu amendă de 15.000 de euro”) din Codul penal al Franţei, subliniind că acest articol permite ca „infracţiunea de hărţuire sexuală să fie pedepsită fără ca elementele constitutive ale infracţiunii să fie suficient definite, încălcând astfel principiul legalităţii incriminări şi pedepselor” [24].

În rezultat, articolul 222-33 din Codul penal al Franţei a fost modificat (prin Legea nr. 2012-954 din 6 august 2012), după cum urmează:

„I. Hărţuirea sexuală este impunerea unei persoane, în mod repetat, de propuneri sau comportament cu conotaţie sexuală care fie aduc atingere demnităţii sale din cauza caracterului lor degradant şi umilitor, fie prin crearea unui cadru intimidant, ostil sau ofensator.

II. Se asimilează hărţuirii sexuale utilizarea, chiar pentru o singură dată, a oricărei forme de presiune gravă cu scopul real sau aparent de a obţine un act de natură sexuală, fie în favoarea autorului faptelor fie în favoarea unui terţ.

III. Faptele menţionate la I şi II se pedepsesc cu 2 ani închisoare şi cu amenda de 30.000 euro.

Aceste pedepse sunt de 3 ani închisoare şi amenda de 45.000 euro dacă faptele sunt comise:

1) de către o persoană care abuzează de autoritatea pe care funcţiile sale i-o conferă;

2) asupra unui minor care nu a împlinit vârsta de 15 ani;

3) asupra unei persoane a cărei vulnerabilitate specială, datorată vârstei, unei boli, infirmităţi, deficienţe fizice sau psihice sau datorită unei sarcini, este evidentă sau cunoscută de autor;

4) Asupra unei persoane a cărei vulnerabilitate sau dependenţă rezultată din situaţia sa economică sau socială precară este evidentă sau cunoscută de autor;

5) De către mai multe persoane ce acţionează în calitate de autor sau complice.” [25]

Decizia Consiliului Constituţional al Franţei a fost invocată de către autorul sesizării în vederea argumentării declarării neconstituţionale a articolului 173 CP RM. Totuşi, concluzia Consiliului Constituţional al Franţei s-a bazat pe prevederi

legislative diferite și, prin urmare, raționamentele din decizia în discuție nu pot fi aplicate, *mutatis mutandis*, în raport cu articolul 173 CP RM.

Sintetizând cele enunțate *supra*, reiterăm că mesajul Curții Constituționale al Republicii Moldova este următorul: prevederile articolului 173 CP RM nu reclamă vreo problemă din perspectiva Constituției. Instanțelor de judecată le revine sarcina de a interpreta și de a aplica corect acest articol, ținând cont de circumstanțele particulare ale fiecărui caz.

***Referințe*:**

1. Sesizarea nr. 60g din 27 martie 2019 privind excepția de neconstituționalitate a prevederilor articolului 173 din Codul penal. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: https://bit.ly/3OeQS7S
2. *Ibidem.*
3. Decizia Curții Constituționale nr. 46 din 5 aprilie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.60g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 173 din Codul penal (hărțuirea sexuală), § 8. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 203-207.
4. *Ibidem*, § 9.
5. *Ibidem*, § 10.
6. BOTNARENCO M. *Răspunderea penală pentru hărțuirea sexuală în Republica Moldova*. Teză de doctor în drept, 2016, Chișinău, p. 12, 82 *et seq*. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: https://bit.ly/3vly2n0
7. Ghid practic privind condițiile de admisibilitate a sesizărilor privind excepția de neconstituționalitate la Curtea Constituțională, p. 11. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: https://bit.ly/3g9ge7I
8. *Ibidem.*
9. Decizia Curții Constituționale nr. 46 din 5 aprilie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.60g/2019 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 173 din Codul penal (hărțuirea sexuală), § 17. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 203-207.
10. *Ibidem*, § 19.
11. *Ibidem*, § 18.
12. Hotărârea Curții Constituționale nr. 31 din 23 septembrie 2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 132^9 alin. (12) și alin. (15) din Codul de procedură penală (nimicirea informației interceptate și înregistrate) (sesizarea nr. 58g/2021), § 25-26. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 264-265.

13. Hotărârea Curţii Constituţionale nr. 39 din 21 decembrie 2021 privind excepţia de neconstituţionalitate a a unor dispoziţii din articolul 335 alin. (1) din Codul penal (imprevizibilitatea expresiei „intereselor publice”) (sesizarea nr. 172g/2021), § 20. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2021, nr. 325-333.

14. *Ibidem*, § 21.

15. *Ibidem*, § 39.

16. *Ibidem*, § 55.

17. *Ibidem*, § 40.

18. *Ibidem*, § 41.

19. Decizia Curţii Constituţionale nr. 46 din 5 aprilie 2019 de inadmisibilitate a sesizării nr.60g/2019 privind excepţia de neconstituţionalitate a articolului 173 din Codul penal (hărţuirea sexuală), § 20. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr. 203-207.

20. *Ibidem*, § 21.

21. *Ibidem*, § 22.

22. *Ibidem*, § 23.

23. BOTNARENCO M., *Op. cit*, p. 46.

24. Decision no. 2012-240 QPC of 4 May 2012. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: https://bit.ly/3Es0VC2

25. Codul penal al Republicii Franceze. [Accesat: 20.11.2021] Disponibil: https://bit.ly/3rxr0dV